

Muurtorens

Zutphen is een bijzondere stad omdat er nog grote delen van de middeleeuwse stadsmuur overeind staan. In deze muur waren zware verdedigingstorens opgenomen.

De torens moesten samen met de stadsmuren en poorten een eventuele vijand tegenhouden en laten zien dat er met de inwoners van deze stad niet te spotten viel. Twee nog overgebleven torens aan de Armenhage maakten deel uit van deze stadsverdediging.

De torens met de muren ertussen werden in de tweede helft van de dertiende eeuw gebouwd. De stad was toen omringd door een hoge stadsmuur. Links en rechts van de torens zie je daarvan nog overgebleven stukken staan. Daar zie je ook dat boven op de muren gelopen kon worden, vijf meter hoog. Je kon op de muur komen via trappen binnen in de torens en deuren op de verdieping. Zo kon je in die tijd de hele stad rondlopen over de muren en van toren naar toren gaan. Je kwam dan af en toe ook nog een stadspoort tegen, zoals bijvoorbeeld de Drogenapstoren. De muurtorens werden opzettelijk zo gebouwd dat ze de stadsmuur in stukken verdeelden. Als het de vijand was gelukt om op de stadsmuur te klimmen dan had hij nog niet de hele muur veroverd. Door de deuren in de muurtorens te sluiten voorkwam men dat de vijand zich kon verspreiden over de muren.

Omdat de toren zo'n belangrijke rol speelde in de verdediging werd hij extra stevig gebouwd en bovendien hoger dan de muur. De torens hebben een plattegrond in de vorm van de hoofdletter D. De ronde kant stak buiten de stadsmuur uit, zodat je langs de muur kon kijken en schieten. Als je omloopt, kun je nog de schietgaten zien, waardoor de vijand met pijl en boog kon worden beschoten. Ook werden vanuit de torens door muuropeningen zonder enig bezwaar hete vloeistoffen en zware stenen naar buiten gekieperd op de vijandige soldaten. Voor deze openingen zie je nu luiken zitten. De vijand probeerde daarentegen van buiten de stad ook voorwerpen de stad in te gooien. Men gebruikte daarvoor speciaal geconstrueerde werpmachines. Soms wierp men, in plaats van stenen, rottende kadavers om zo besmettelijke ziekten onder de verdedigers te verspreiden. Een vroege vorm van biologische oorlogvoering dus.

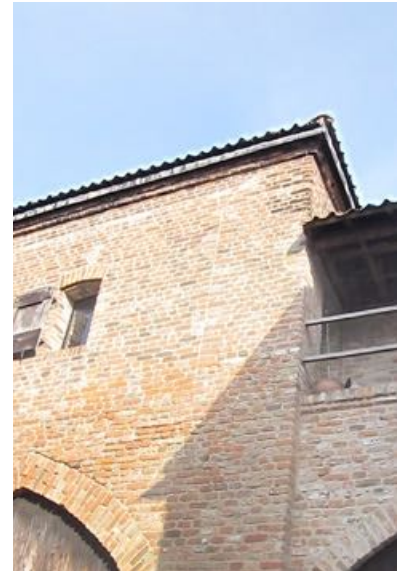
- ▶ Hoogte: 12 meter
- ▶ Bouwjaar: circa 1270
- ▶ Muurdikte: 1,20 meter
- ▶ Vorm: half rond
- ▶ Gebruik: verdediging

In detail: De ‘open keel’

Bij de torens aan de Armenhage zie je boven de grote deuren een venster in de muur. Links en rechts daarvan is een verticale streep in het metselwerk te zien. Daartussen zat oorspronkelijk geen metselwerk, maar een houten wand. Dit houtwerk kon vanuit de stad in brand worden geschoten als de vijand er in geslaagd was de toren te veroveren. Op die manier had de vijand niets aan de toren omdat hij dan vanuit de stad kon worden bestookt. Omdat de toren eigenlijk aan één kant open was, noemen we dit een toren met een ‘open keel’.

Voor de torens en de muur lag ook nog een brede gracht gevuld met water. Een extra hindernis dus voor kwaadwillenden die de stad wilden binnendringen. Die grachten zijn nu overal verdwenen. Ze zijn in de loop van de tijd gevuld met zand omdat ze niet meer nodig waren, ze zijn ‘gedempt’ zoals dat heet. Op sommige plekken in Zutphen kun je nog verlagingen in het terrein zien die verraden waar ooit de grachten liepen. Je kunt dit goed zien bij de groenstrook naast het parkeerterrein van de Albert Heijn (bij de Boompjeswal).

Verhaal: de torens bewoond

In de loop der tijden raakten de muurtorens in onbruik. Er kwamen andere manieren om een stad te verdedigen. De torens die eigendom waren van het stadsbestuur werden vaak verhuurd aan mensen die goederen moesten opslaan of men gebruikte de torens voor andere doeleinden. Zo staat er 200 meter verderop, in de Bornhovestraat, een zelfde muurtoren die in de tweede helft van de vijftiende eeuw werd gebruikt om verstandelijk gehandicapte mensen in onder te brengen. De toren stond toen bekend als het ‘dolhuis’. Tegenwoordig is het een woonhuis. Je kunt de toren zien als je vanuit de Bornhovestraat het Oskamstraatje in loopt.

Dat de torens voor bewoning werden verhuurd, zie je terug aan het einde van de 16e eeuw. Al heel vroeg werden de gebeurtenissen in de stad opgeschreven in de Zutphense memorie- en resolutieboeken. Op 30 juli 1594 staat daar te lezen: “‘s Stads toorn in de Bornhavestraat ter woon gegeven aan de dochter van J. Harenberg ad revocationem, dog 2. jaaren vast”. Vrij vertaald staat hier dat er toestemming gegeven wordt aan de dochter van J. Harenberg om in een muurtoren in de Bornhovestraat te gaan wonen. Echter niet voor altijd, maar in ieder geval voor de duur van twee jaar. Over welke toren dit precies gaat weten we niet.

We moeten dit verhaal zien in het licht van die tijd. Zutphen heeft juist in die jaren verschrikkelijk geleden onder het oorlogsgeweld tussen Spaanse en Staatse troepen (Tachtigjarige Oorlog). Waarschijnlijk waren de woonomstandigheden ellendig in de stad en greep men alles aan om mensen onder dak te krijgen.

Muurtorens

Vragenblad onderbouw

Naam: Klas:

1a. In de tekst staat dat de torens gebouwd zijn in de tweede helft van de dertiende eeuw.
Noem een jaartal dat valt in de tweede helft van de dertiende eeuw.

b. Wat is dus ongeveer de leeftijd van deze torens?

2. Hoe kwam je vroeger op de stadsmuur?

3. Waarom hebben de muurtorens zulke dikke muren?

4. Waarom steken de muurtorens gedeeltelijk buiten de stadsmuur uit?

5. In de torens zitten deuren waardoor je op de stadsmuur kon komen.
Wat voor doel hadden die deuren als de vijand op de muur was geklommen?

6. Vroeger rekende men afstanden in voeten in plaats van meters.
Hoeveel voeten tel je tussen de twee torens?

7. Wat valt je op als je de grootte van de stenen van de muurtorens vergelijkt met stenen van moderne gebouwen?

8. Waarom werden muurtorens gebouwd met een zogenaamde 'open keel'?

9. Een groot deel van de stadsmuur is in het verleden afgebroken.
Waarom denk je dat de gemeente de muurtorens nu wil bewaren?

10. Waar wordt de muurtoren in de Bornhovestraat tegenwoordig voor gebruikt?

Muurtorens

Vragenblad bovenbouw

Naam: Klas:

1. Waarom steken de muurtorens gedeeltelijk buiten de stadsmuur uit?
2. In de torens zitten deuren waardoor je op de stadsmuur kon komen.
Wat voor doel hadden die deuren als de vijand op de muur was geklommen?
3. Bestudeer de stadsplattegrond van Zutphen van Joan Blaeu.

 - a. Hoeveel muurtorens tel je op deze plattegrond van de stad?
 - b. In welk vak liggen de muurtorens aan het Armenhage?
4. Loop naar de Bornhovestraat. De huizen met oneven nummers hebben de stadsmuur als achtermuur. Ga het Oskamstraatje in en kijk naar rechts, hier zie je de andere muurtoren. Waarom zitten er heel grote ramen in deze muurtoren en niet in de andere muurtorens?

- 5a. Bestudeer het kader over de 10-lagenmaat.
Neem met behulp van de lineaal de 10-lagenmaat.
- b. Klopt de datering van de toren?

- c. Neem nu de 10-lagenmaat van het woonhuis Oudewand 47, naast de toren.
Hoe dateert dit gebouw?

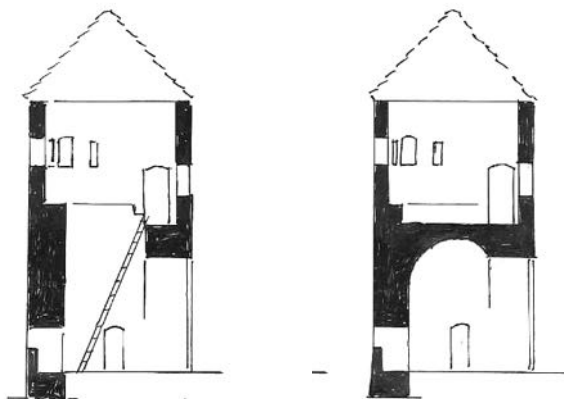
6. Waarom werden muurtorens gebouwd met een zogenaamde 'open keel' ?

10-lagenmaat

Mensen die oude gebouwen bestuderen noemen we bouwhistorici. Bouwhistorici gebruiken verschillende manieren om te weten te komen hoe oud een gebouw is. Eén van deze manieren is het nemen van een 10-lagenmaat. Dat is de hoogte meten van 10 lagen stenen. Omdat bakstenen aanvankelijk heel groot waren (de zogenaamde kloostermoppen) en later steeds kleiner werden, geeft dit een redelijk betrouwbare indicatie voor de datering van een gebouw.

Tienlagenmaat:

80-90 cm:	13e-14e eeuw
70 cm:	15e eeuw
60 cm:	19e eeuw

7. oorspronkelijke situatie huidige situatie
- Hierboven zie je twee doorsnedes van een muurtoren aan de Armenhage. In de doorsnede van de huidige situatie zie je een bouwkundig element dat later is toegevoegd, waarbij de toren een andere functie kreeg. Welk element is dit en welke functie kreeg de toren hierbij?

8. Tegenwoordig doen we veel moeite om de muurtorens te behouden; we willen ze beslist niet slopen. Wat vind je daarvan? Beargumenteer je mening met ten minste drie argumenten.